

Вечірко О. Л.

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

ХУДОЖНІЙ ІСТОРИЗМ І РОМАНТИЧНА ПОЕТИКА РОМАНІВ В. СКОТТА «АЙВЕНГО» І В. ГЮГО «СОБОР ПАРИЗЬКОЇ БОГОМАТЕРІ»

У статті досліджується історична поетика романів В. Скотта та В. Гюго у компаративному аспекті. Історизм – фундаментальна установка у сприйнятті та осмисленні світу, людини та суспільства. Більшість дослідників пов'язують виникнення історизму з добою романтизму, вважаючи його невід'ємною рисою романтичного світогляду. У контексті динамічних суспільних катаклізмів початку 19 століття романтиків цікавило питання глобальних змін у національній історії, історичний процес вони розуміли як прояв вищих сил, де втілюється високий людський дух. Велике значення для представників цього напрямку має відтворення історичного колориту минулих епох, осмислення явищ історії. Доба, до якої найчастіше звертаються романтики, – це Середньовіччя, воно стало однією із важливих складових естетичної програми романтиків. Основоположником жанру історичного роману дослідники вважають шотландського письменника Вальтера Скотта, який, розкриваючи широку панорамність англійської дійсності XII століття, правдиво показав трагічний період історії країни, у поетиці його роману важливою складовою стають описи феодальних замків, лицарських турнірів, образи прекрасних дам, архітектурний дискурс сприяє актуалізації минулого, окрім характерологічних особливостей В. Скотт використовує прийом романтичного дво-свіття, який зреалізовано у системі персонажів: герої чітко поляризуються у дихотомічній парадигмі добро/зло. У статті представлено дослідження історичної поетики у творах В. Скотта та В. Гюго у компаративному аспекті на матеріалі романів «Айвенго» та «Собор Паризької Богоматері». Природа історичного роману В. Гюго специфічна, автор не воліє до передачі точного історичного фактажу, його більше цікавить морально-етичний аспект відображених подій, великі пристрасті стають предметом його художнього дослідження, значну роль у поетиці роману В. Гюго відіграють традиційні романтичні прийоми гротеску і контраст.

Компаративний аспект дослідження творчості В. Скотта і В. Гюго доводить, що завдяки бурхливим соціально-політичним подіям XIX століття, формується нова історична свідомість і відчуття часу, що призводить до трансформації жанру історичного роману та переосмислення всього історичного процесу.

Ключові слова: романтизм, історичний роман, хронотоп, лицарство, архітектоніка, дихотомія добро/зло.

Постановка проблеми. Історизм – фундаментальна установка у сприйнятті та осмисленні світу, людини та суспільства. «Виникнення історизму, – писав Ф. Мейнеке, – було однією із великих духовних революцій, пережитих європейською думкою» [9, с. 5]. Більшість дослідників пов'язують появу цієї дефініції з добою романтизму, вважаючи її невід'ємною рисою романтичного світогляду. Як відзначає Н. Берковський «романтики – переконані історики, історики як у загальному так і в спеціальному значенні, історики культури, історики мистецтв, історики літератури» [4, с. 49]. Отже, представники цього художнього напрямку, який виник як реакція на події Французької революції, докорінно змінили

ставлення до світу, людини, мистецтва та історії і зробили історизм важливою складовою історичного роману.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спроби теоретичного осмислення історичного роману виникли, ймовірно, одночасно з його появою. Основоположником жанру дослідники вважають шотландського письменника Вальтера Скотта. Природу історичного жанру у різний час досліджували: Андрусів С. [1], Білякович Л. [5], Берковський Н. [3]. Дослідженням, зокрема, романів В. Скотта займалися такі літературознавці: Багрій Р. [2], Орлов С. [11], Реїзов Б. [13] та ін. Поетику творів В. Гюго вивчали Євніна О. [8], Наливайко Д. [10], Постова Н. [12].

Формулювання цілей статті Утім, незважаючи на велику кількість робіт, що вивчають природу історичного роману, єдиної точки зору щодо цієї дефініції немає і до сьогодні. Наукове дослідження історичної поетики у творах В. Скотта та В. Гюго у компаративному аспекті визначило мету нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Більшість дослідників пов'язують виникнення історизму з добою романтизму, вважаючи його невід'ємною рисою романтичного світогляду. У контексті динамічних суспільних катаклізмів початку 19 століття романтиків цікавило питання глобальних змін у національній історії. Історичний процес вони розуміли як прояв вищих сил, де втілюється високий людський дух. Велике значення для представників цього напрямку має відтворення історичного колориту минулих епох, осмислення явищ історії. Доба, до якої найчастіше звертаються романтики, – це Середньовіччя, воно стало однією із важливих складових естетичної програми романтиків. На думку В. Романця, «в моменти найвищого напруження політичної боротьби в житті сучасної йому Франції В. Гюго звертався саме до жанру історичного роману» [14, с. 220]. Свій погляд на роль епохи Середньовіччя французький класик виклав ще в 1827 році у згаданій вище передмові до драми «Кромвель». Із цього часу починається, як стверджував В. Гюго, епоха, ознаменована новим світосприйняттям – християнством, яке вбачає в людині постійну війну двох початків – земного і небесного, тлінного і безсмертного, тваринного та божественного [7, с. 95]. На думку Н. Постової «середньовічні, медієвістичні уподобання романтиків у Франції мали свою специфіку» [12, с. 6], з огляду на це природа історичного роману В. Гюго специфічна, автор не воліє до передачі точного історичного фактажу, його більше цікавить морально-етичний аспект відображених подій, великі пристрасті стають предметом його художнього дослідження. На матеріалі минулого, що знаходить продовження в такій бурхливій та динамічній сучасності, письменник у своїх творах намагався торкнутися різноманітних проблем: соціально-моральних, політичних, філософських, релігійних та ін. Автор звертається до паризького життя XV століття, вважаючи цю епоху переламною в бутті Франції, зокрема акцентує увагу на винаході друкарства, який суттєво змінив хід історії.

Отже, початок роботи над романом «Собор Паризької Богоматері» був обумовлений зацікавленістю історичною тематикою у літературі, захо-

пленням романтичною оцінкою Середньовіччя та боротьбою за охорону історико-архітектурних пам'яток.

Найвиразніше втілення переломної епохи, змалюваної в романі, ми бачимо у самому Соборі як пам'ятнику архітектури: «все це – величезна кам'яна симфонія, колосальне творіння однієї людини й одного народу...» [6, с. 92], на якому можна було розрізнити три види пошкоджень: «насамперед час» [6, с. 93], згодом на нього «безладно ринули сліпі й люті за своєю природою політичні та релігійні заколоти, що роздерли багаті шати його скульптур і різьблень, повбивали розети, розірвали намисто з арабесок і статуеток, знищили його статуї...» [6, с. 93–94], і нарешті довершили руйнування «моди, чимраз химерніші та безглуздіші...» [6, с. 94]. Архітектура еволюціонує також неперервно і закономірно, як і все людство в цілому. «Собор Паризької Богоматері аж ніяк не є тим, що можна назвати цілісною, завершеною, визначеною пам'яткою. Це вже не романський, але ще й не готичний храм... Це будівля перехідного періоду» [6, с. 95], в якому старі форми, позначені недоторканістю догматичних архітектурних традицій, стали поєднуватися з новими формами, що відбивають зародження та зростання опозиції застарілим традиціям: романський стиль – це втілення теократії, абсолютна влада догми, що виключає будь-який вияв вільної думки. Готичний стиль – це вже породження пізньої епохи, що настала після хрестових походів, коли розпочалися виступи третього стану. За законами класичної естетики, різноманітні стилі не можуть поєднуватися гармонійно в художнє ціле; між ними виникає певний конфлікт, який Гюго тлумачив як боротьбу між «теократією» і «демократією». Вагому роль у художній структурі роману відіграють позафабульні розділи, у них авторський герой витлумачує цивілізаційний поступ, визначає його віхи, надаючи оповіді надзвичайної масштабності. Пряме перетинання авторського позафабульного простору і фабульного плану оповіді відбувається в другому розділі п'ятої книги «Ось це уб'є те», де автор висловлює своє бачення руху історії, еволюції архітектурних форм, концепцію зодчества і друкарства як мов культури, що змінюють одна одну: «...людство має дві книги, два літописи, два заповіти – архітектуру й друкарство, біблію кам'яну й біблію паперову» [6, с. 163], де «книга вб'є будівлю» [6, с. 163]. Назва роману «Собор Паризької Богоматері» свідчить про те, що В. Гюго пов'язав всі напрямки людської діяльності і думки середньовіччя через послідовність змін

архітектурних стилів при будівництві Собору від романського до готики, втілюючи у ній відповідну еволюцію суспільної думки: «будь-яка цивілізація починається з теократії, а кінчається демократією. Цей закон заміни єдиновладдя свободою записаний в архітектурі» [6, с. 154]. Відтак, Н. Постова стверджує: «Завдяки такому розумінню Собору в романі здійснюється діалектичний синтез уявлення про історичні епохи, які безповоротно йдуть у минуле, і відчуття цілісності, безперервності часу, що вбирає ці відрізки історії» [12, с. 8]. Собор утілює вічний закон «ананке», вічний закон необхідності смерті одного і народження іншого.

Собор – символ християнської віри, духовної основи середньовічного суспільства, замок – символ рицарства і феодальної влади. Серед архітектурних споруд епохи Середніх віків поряд із храмами і соборами замок став найпізнаванішим символом середньовіччя, а на фоні загального романтичного інтересу до цієї епохи він стає важливим сценічним майданчиком, на якому розгортаються події історичних романів початку XIX століття. На думку В. Скотта «феодальний замок повинен підніматися у всій своїй величі» [16, с. 28] На сторінках роману «Айвенго» постає країна, яка одночасно охоплена політичними міжусобицями, національним розбратом і соціальними конфліктами, не випадково Вальтер Скотт, в контексті такої проблематики твору, зображуючи архітектуру середньовічної Англії, наголошує на захисних функціях цих споруд: «на ті непевні часи жоден маєток не міг обійтися без укріплень, інакше він негайно був би пограбований і спалений» [15]. Саме такою міцною фортецею виглядає стародавній замок Торкілстон, що належав Реджинальду Фрон де Бефу: «цей замок мав вигляд високої чотирикутної вежі, оточеної трохи нижчими будівлями й обнесеної зовні міцною стіною. Навколо стіни тягнувся глибокий рів, наповнений водою із сусідньої річки. Фрон де Беф нерідко ворогував зі своїми сусідами, а тому подбав, щоб зміцнити замок, побудувавши на кожному розі зовнішньої стіни ще по одній вежі. Вхід до замку, як у всіх твердинях того часу, був у стіні попід склепінням, захищеним обабіч маленькими башточками» [15].

Опис архітектоники замку у В. Скотта стає важливим матеріалом для аналізу соціально-історичного контексту доби, так коментарем про давню суперечку між саксами і норманами супроводжується опис замку Конінгсбург: «На горі, над самою річкою, підноситься оточений міцними мурами і глибокими ровами старовинний замок,

саксонська назва якого показує, що до завоювання норманами тут була резиденція англійських королів. Зовнішні кріпосні стіни, ймовірно, були збудовані норманами, але головна будівля має сліди глибокої старовини. Вона стоїть на пагорбі, у внутрішньому дворі, а стіни її утворюють повний круг не більше двадцяти п'ятьох футів у діаметрі. Мури надзвичайно товсті і підперті, чи то пак захищені із зовнішнього боку шістьма величезними колонами. Ці масивні колони, широкі біля підніжжя, звужуються догори; на верхівках вони порожнисті і утворюють свого роду башточки, що сполучаються з внутрішньою частиною будівлі» [15].

Архітектурний дискурс сприяє актуалізації минулого. Саме інтер'єрні описи у В. Скотта дають поштовх до осмислення історії, автор намагається розкрити причини давнього конфлікту між саксами і норманами. Ставши заручником, Седрик Роттервудський розмірковує про причину і природу цієї ворожнечі: «перебуваючи в'язнем проте, розглядаючи ці вікна з кольорового скла, я думаю зовсім про інше, а не про наші дрібні незручності. Коли пробивали це вікно, шляхетний друже мій, нашим доблесним пращурам було не відоме мистецтво виробляти скло, а тим більше його фарбувати. Пихатий отець Вольфгангера викликав з Нормандії маляра, щоб прикрасити цю залу новим склом, розфарбувавши його в золотаве світло Божого дня всілякими вигадливими кольорами. Чужоземець з'явився сюди злиденим бідаком, скарлюченим і догідливим підлабузником, ладним скидати шапку перед найгіршим із челяді. А виїхав звідси жирний і поважний та розповів своїм корисливим співвітчизникам про великі багатства і простодушність саксонських дворян. Це була велика помилка, Ательстане, помилка, здавна передбачена тими нащадками Генгіста і його хоробрих дружин, які навмисне зберігали й підтримували простоту стародавніх звичаїв. Ми приймали чужоземців із розкритими обіймами. Вони нам були і друзями, і довіреними слугами, ми вчилися у них ремеслам запрошували їхніх майстрів. Зрештою ми почали ставитися зі зневагою до чесною простоти наших славних пращурів; норманське мистецтво розбестило нас набагато раніше, ніж норманська зброя нас скорила. Краще було б нам жити мирно й вільно, харчуватися домашніми стравами, ніж звикати до заморських ласощів, пристрась до яких зв'язала нас по руках і ногах та запродала в неволю іноземцеві!» [15].

В. Скотт, розкриваючи широку панорамність англійської дійсності XII століття, правдиво пока-

зав трагічний період історії країни, де політичні чвари, стан анархії і розгубленості, тиранія могутніх баронів-норманів створили багато конфліктів у тогочасному суспільстві, зрештою, історичний коментар письменника дає можливість читачу зрозуміти глибину таких конфліктів між переможцями та переможеними: «Чотирьох поколінь не досить було, щоб поєднати ворожу кров норманів з кров'ю англо-саксів, чи то примирити за допомогою спільної мови та взаємних інтересів два ворожі народи, що один з них все ще чванився тріумфом, а другий стогнав під тягарем наслідків поразки... Ціле покоління саксонських принців та дворян було геть чисто винищене й позбавлене спадщини. При королівському дворі та по дворянських замках розмовляли лише нормано-французькою мовою; суд провадився тою ж мовою... А втім згодом, через потребу зносин, поволі створилася мова середня поміж французькою та англо-саксонською. Так було покладено початок сучасній англійській мові, де так влучно поєдналася мова переможців з мовою переможених» [15].

Важливою складовою історичного роману В. Скотта у контексті романтичної поетики стала, на думку Р.Багрія, «традиція героїко-любовного рицарського роману...» [2, с. 29], знаковими складовими якого стають описи феодальних замків, лицарських турнірів, образи прекрасних дам. Відомо, що надзвичайно популярними за часів середньовіччя були лицарські турніри – яскраве і улюблене видовище, яке збирало багато глядачів різних соціальних станів. В. Скотт багато уваги приділяє описам цього середньовічного дійства герольди виголошують умови проведення поєдинків, лицарі демонструють свою доблесть та вправність: «тільки-но сурми подали сигнал, обидва суперники зі швидкістю блискавки ринулися на середину арени і зіштовхнулись із силою громового удару. Їхні списи розлетілися уламками по самі руків'я...» [15]. Важливою візитівкою лицаря був герб – втілення складної науки – геральдики: «герб на його щиті зображував молодий дуб, вирваний із коренем; під ним був напис іспанською мовою: «Desdichado», що означає «Позбавлений спадщини» [15].

У лицарів сформувалися власні уявлення про відвагу і шляхетність, лицарський кодекс честі формує важко поранений Айвенго у розмові із Ревеккою: «Адже бій – то наш хліб щоденний, дим бойовиська – те повітря, що ми ним дихаємо! Ми живемо, хочемо жити не інакше як в ореолі перемоги і слави! Такі закони лицарства, ми присяглися виконувати їх і жертвуємо заради них усім,

що дороге нам у житті» [17, с. 41], герої проголошує своєрідний маніфест лицарства: «Лицарська наснага відрізняє хороброго войовника від простолюдця й від дикуна; вона вчить нас цінувати своє життя значно нижче, ніж честь, не зважати ні на які нестатки, турботи і страждання, не боятися нічого, крім неслави... Лицарство! А чи знаєш ти, дівчино, що воно є джерелом найчистіших і найшляхетніших прихильностей, підпорою пригноблених, захистом скривджених, твердиною захисту супроти сваволі владарів! Без нього честь дворянина була б пустим звуком. Свобода теж знаходить своїх найкращих заступників у списках і мечях лицарів!» [17, с. 41].

Романтична школа мала великий вплив на розвиток історичного жанру. Р. Багрій відзначає одне цікаве спостереження, зроблене Дібеліусом і Лобером: «чимало Скоттових лиходіїв мають «байронічні риси». Наприклад, храмівник Бріан де Буагільбер із «Айвенго» [2, с. 36]. Ось портретна характеристика честолюбного героя: «їхав Бріан де Буа-Гільбер, весь закутий у блискучий панцер, але без списа, щита й меча їх несли ззаду два джури. На обличчі його, хоч почасти й затуленому довгим пір'ям, що падало з його шолому, було помітно хвилювання. Видно було, що в грудях його гордоші боролися з нерішучістю. Він був страшенно блідий, немов не спав кілька ночей, але керував своїм конем спритно й вільно, як це належало найкращому воякові ордену» [17, с. 310]. Вмирає він також, як належить байронічному героєві: «Поки всі здивовано дивилися на нього, очі йому розплющилися, але ж лишалися нерухомі. Обличчя, що поперед було червоне, раптом зблідло, мов мертве. Непошкоджений ворожим списом, він, видно, помер з розриву серця...» [17, с. 678].

Серед важливих рис у поетиці романтичного твору окрім характерологічних особливостей В. Скотт використовує прийом романтичного дво-свіття, який зреалізовано у системі персонажів: герої чітко поляризуються у дихотомічній парадигмі добро/зло. У цьому контексті творчість шотландського романіста свідчить про формування нового літературного жанру – рицарського пригодницького роману, у якому на історичному тлі ідеалізуються образи благородних щирих та шляхетних людей (лицар Айвенго, Річард Левове Серце, леді Ровена, Ребека) і протиставляються їм підступні та меркантильні лиходії (лицар ордену храмівників Бріан де Буагільбер).

В історичному романі «Айвенго», як того вимагають канони романтизму, майстерно випи-

саний образ Прекрасної дами. І образ леді Ровени, і Ревекки відрізняються сильним характером, кожна із них наділена добротою, завзятістю та наполегливістю.

Значну роль у поезії роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері» відіграють традиційні романтичні прийоми гротеск і контраст. Художнім втіленням теорії романтичного гротеску, справжнім романтичним чудовиськом у творі є образ Квазімоди, потворний зовні неймовірно сильний фізично «він увесь являв собою гримасу. Величезна голова, вкрита рудою щетиною; між плечима – здоровенний горб, а другий, такий же, на грудях; дивовижна будова стегон і ніг, настільки вигнутих, що вони сходилися тільки в колінах і були схожі на два серпи, з'єднані ручками; широкі ступні, потворні руки. І при всій цій потворності – якийсь грізний вираз сили, спритності та відваги, – дивний виняток із споконвічного правила, за яким і сила, і краса є наслідком гармонії [6, с. 42]. Цей герой прекрасний душею: «...в цю хвилину Квазімодо й справді був по-своєму прекрасним. Він, цей сирота, цей підкидьок, був чудовим, він відчував себе величним і сильним, він дивився прямо в обличчя цьому суспільству» [6, с. 309]. Отже, зовнішня потворність приховує велич душі героя, яка різниться із внутрішньою душевною нікчемністю Феба і Клода Фролло, не випадково священик визнає: «... піст, молитва, заняття, убивання плоті робили мою душу володаркою тіла. Я уникав жінок. І досить мені було розкрити книгу, як увесь нечистий чад моїх помислів розвіювався перед величчю науки. Через кілька хвилин я відчував, як відступає все плотське й земне, я знову ставав спокійним, чистим і безжурним перед величним сяйвом вічної істини» [6, с. 286]. Романтичний злочинець Клод Фролло, внутрішній світ якого спустошило служіння догматичній науці, поступово знищував у собі все людське.

В. Гюго визначає боротьбу двох важливих моральних початків, з огляду на це, головна антитеза роману – це світ добра і зла, світ жадливого і прекрасного, а конфлікт головних героїв втілює одну із основних ідей романтизму про складність і суперечність людської душі.

Висновки. Головне в історичному романі – це історичний конфлікт, наявність якого є важливою ознакою жанру, у В. Скотта і В. Гюго характер їх суттєво різниться. Так, англійського класика понад усе цікавить конфлікт: національний (сакси – нормани); політичний (Король Річард – Принц Джон); соціальний (феодала – селяни); родинний (Седрик-Айвенго); релігійний (норманська знать – єврей Ісак). Головний акцент В. Гюго – це вічна боротьба добра і зла. У обох митців відмінними є ознаки часопростору. Гюго чітко визначає хронотоп – Париж, 15 століття, де центральною є будівля Собору – символу християнської віри, духовної основи середньовічного суспільства. Предметом дослідження В. Скотта є архітектоніка англійського замку 12 століття – символу рицарства і феодальної влади. У «Соборі Паризької Богоматері» здійснюється діалектичний синтез уявлення про історичні епохи. Головна мета В. Скотта, використовуючи етнографічні подробиці та обираючи ключові моменти історії, навчити норманів і саксів жити в одній державі, історичний коментар письменника дає можливість читачу зрозуміти глибину конфліктів між переможцями та переможеними.

Отже, компаративний аспект дослідження творчості В. Скотта і В. Гюго доводить, що завдяки бурхливим соціально-політичним подіям XIX століття, формується нова історична свідомість і відчуття часу, що призводить до трансформації жанру історичного роману та переосмислення всього історичного процесу. Саме тому на перший план художніх творів у романтиків виходить історія.

Список літератури:

1. Андрусів С. Український історичний роман: Онтологія та типологія жанру // Artline. 1997. № 4. С. 36–37.
2. Багрій Р. Шлях сера Вальтера Скотта на Україну. К.: Всесвіт, 1993.
3. Берковский Н.Я. Лекции и статьи по зарубежной литературе. СПб.: Азбука-классика, 2002. 85 с.
4. Берковский Н.Я. Романтизм в Германии. СПб.: Азбука-классика, 2001. 512 с.
5. Білякович Л. Історичний жанр як теоретико-літературна проблема // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. Київ, 2017. № 35. С. 54–60.
6. Гюго В. Собор Паризької Богоматері. пер. з франц. П. Тернюка. К.: Вища школа, 1981. 462 с.
7. Гюго В. Собрание сочинений: в 15 т. М.: ГИХЛ, 1953–1956. Т. 14. 763 с.
8. Евнина Е.М. Виктор Гюго. М.: Наука, 1976. 215 с.
9. Мейнеке Ф. Возникновение историзма. М.: РОССПЭН, 2004. 480 с.
10. Наливайко Д.С. Віктор Гюго, життя і творчість. К.: Дніпро, 1976. 147 с.

11. Орлов С.А. Исторический роман Вальтера Скотта. М. : Изд-во Худож. лит., 1965. 244 с.
12. Постова Н. Поетика романтичного історичного роману: «Собор Паризької Богоматері» В. Гюго: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: 10.01.06. Донецьк, 2002. 17 с.
13. Реизов Б.Г. Творчество Вальтера Скотта. М.–Л., 1965. С. 457.
14. Романець В. М. «Роман про минуле та історичний роман у творчості В. Гюго // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2014. Випуск 36. С. 217–220.
15. Скотт В. Айвенго / пер. з англ. І. Давиденко. Київ : Країна мрій, 2009. 400 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=591>
16. Скотт В. Посвящение... к «Айвенго» // Скотт В. Собр. соч.: в 20 т. Т. 8. М.: Худож. лит., 1962. С. 19–31.
17. Скотт В. Програмні твори. К.: Обереги 2001. 746 с.

Vechirko O. L. ARTISTIC HISTORISM AND ROMANTIC POETICS OF THE NOVELS BY V. SCOTT “IVENGO” AND V. HUGO “NOTRE-DAME DE PARIS”

The article examines the historical poetics of the novels by V. Scott and V. Hugo in a comparative aspect. Historicism is a fundamental attitude in the perception and understanding of the world, man and society. Most researchers associate the emergence of historicism with the age of romanticism, considering it an integral feature of the romantic worldview. In the context of dynamic social cataclysms of the beginning of the 19th century, the romantics were interested in the issue of global changes in national history, they understood the historical process as a manifestation of higher power, where the high human spirit is embodied. The reproduction of the historical flavor of past eras, the understanding of the phenomena of history is of great importance for the representatives of this direction. The period to which romantics most often turn is the Middle Ages, it became one of the important components of the aesthetic program of romantics. Researchers consider the Scottish writer Walter Scott to be the founder of the genre of the historical novel, who, revealing the wide panorama of the English reality of the 12th century, truthfully showed the tragic period of the country's history, in the poetics of his novel, descriptions of feudal castles, knightly tournaments, images of beautiful ladies, architectural discourse contributes to actualization of the past, in addition to the characterological features, V. Scott uses the technique of romantic dichotomy, which is realized in the system of characters: the heroes are clearly polarized in the dichotomous paradigm of good/evil. The article presents a study of historical poetics in the works by V. Scott and V. Hugo in a comparative aspect based on the material of the novels “Ivanhoe” and “Notre-Dame de Paris”. The nature of V. Hugo's historical novel is specific, the author does not prefer to convey accurate historical facts, he is more interested in the moral and ethical aspect of the depicted events, great passions become the subject of his artistic research, the traditional romantic techniques of grotesque and contrast play a significant role in the poetics of V. Hugo's novel.

The comparative aspect of the study of the work by V. Scott and V. Hugo proves that thanks to the stormy socio-political events of the 11th century, a new historical consciousness and sense of time is formed, which leads to the transformation of the genre of the historical novel and the rethinking of the entire historical process.

Key words: *romanticism, historical novel, chronotope, chivalry, architectonics, good/evil dichotomy.*